

toelichting

DREAMWEAVER

“Requiem aeternam dona eis, Domine”. Zo klinken de eerste woorden uit het *Introïtus* van de mis voor de overledenen, waaraan het requiem zijn naam ontleent. Al van oudsher is de dodenmis verbonden met één van de meest aangrijpende momenten uit het menselijke leven. Een moment dat tegenstrijdige gevoelens opwekt: droefheid, verslagenheid en angst voor de dag des oordeels, maar ook de – al dan niet christelijke – gedachte van berusting en troost, van de hoop op een eeuwig leven.

Dat de dood niet per se angstaanjagend hoeft te zijn, blijkt uit David Langs liedcyclus *Death Speaks*. De Amerikaanse componist en Pulitzer-prijswinnaar boetseerde tekstfragmenten uit Schuberts imposante liedoeuvre tot een aangrijpende compositie die de Dood zelf aan het woord laat. Hij creëerde zo een reeks van vijf portretten waarin het hoofdpersonage troost en berusting brengt. Ook Herbert Howells' *Requiem* klinkt hoopvol. Hij droeg het op aan de vele zonen die sneuvelden in de Eerste Wereldoorlog. Wrang spel van het lot: enkele jaren later verloor hij zijn eigen zoon aan polio.

Een vraag die iedereen zich stelt, is wat ons wacht nadat we onze laatste levensadem uitblazen. Een rode draad doorheen het repertoire van de Noorse componist Ola Gjeilo is dat van de wedergeboorte. In zijn *Sunrise Mass* schetst hij een metaforische reis van de hemel naar de aarde, van de duisternis naar het licht. Aan het einde van de tocht wachten harmonie, berusting en opluchting. En voor wie achterblijft weerklinken woorden van troost in *Across the Vast, Eternal Sky*: “Do not despair that I am gone away, I will appear again, When the sunset paints, Flames across the vast eternal sky.”

Het verlies van een zoon

Voor de Engelse componist Herbert Howells (1892-1983) kreeg zijn requiem onverwacht een wel heel persoonlijke betekenis. Toen hij in 1932 zijn dodenmis begon te componeren, nam hij als basis Walford Davies' *A Short Requiem of 1915*, geschreven ter nagedachtenis van de gesneuvelde soldaten uit WOI. De dood van al die jongemannen had hem sterk aangegrepen. Hij vermeldde dat zijn zoontje Michael – toen zes jaar oud – eigenhandig een noot aan de partituur had toegevoegd. Maar nog geen drie jaar later stierf Michael aan de gevolgen van polio. Om deze tragische gebeurtenis te verwerken, schreef Howells het grootschalige *Hymnus Paradisi* voor koor en orkest, een compositie die op verschillende manieren nauw verbonden is met zijn eerdere *Requiem*: enerzijds verwerkte Howells grote delen muziek uit zijn dodenmis in *Hymnus Paradisi*, en anderzijds bood het componeren ervan hem troost en verlichting bij het verlies van zijn zoon.

Voor Howells was het dan ook van groot belang om teksten te gebruiken waarmee hij het oneindige en onsterfelijke tot uitdrukking kon brengen. Hij koos daarvoor niet de liturgische tekst van het Latijnse requiem, maar maakte – naar analogie met Johannes Brahms' *Ein Deutsches Requiem* – een eigen selectie uit verschillende religieuze teksten. Howells' *Requiem* wijkt hierdoor sterk af van de traditionele opdeling: het begint met een Engels *Salvator Mundi*, gevolgd door Psalm 23, het *Requiem Aeternam*, Psalm 121, een tweede toonzetting van het *Requiem* en tot slot *I heard a voice from heaven* voor sopraan-, tenor en bassolo en zesstemmig koor. Het hele werk vormt zo een soort dialoog tussen de troostende, bijna hoopvolle Engelse psalmteksten en de ingetogen Latijnse requiemteksten. Ook in de muzikale uitwerking is dit contrast terug te vinden: het werk is geschreven voor gemengd koor a capella, maar wordt soms tienstemmig of dubbelkorig, niet toevallig in het centrale deel, op de woorden "Et lux perpetua luceat eis". Howells publiceerde zijn *Requiem* pas in 1980, drie jaar voor zijn eigen dood.

Rust zacht

De dood als onderwerp is de Amerikaanse componist David Lang (°1957) niet vreemd. Het speelde al een centrale rol in zijn *The Little Girl Match Passion* voor vocaal kwartet, een compositie die hem in 2008 de Pulitzerprijs opleverde. *Death Speaks* (voor sopraan, viool, elektrische gitaar en piano) ontstond in de nasleep ervan, in opdracht van de New Yorkse Carnegie Hall, die een pendant zocht voor een programma met Langs muzikale versie van Andersens sprookje.

De vijfdelige liedcyclus bouwt verder op de thematiek die Lang destijds al intrigeerde: de harde realiteit van de dood versus het zoete vooruitzicht naar een rooskleurig hiernamaals. Het herinnerde hem aan Schuberts lied *Das Tod und das Mädchen*, aan het contrast tussen de angst van het stervende meisje en de geruststellende woorden van de Dood. Met die tegenstelling in het achterhoofd verzamelde Lang tekstfragmenten uit een dertigtal liederen van Schubert – onder andere *Der Erlkönig*, *Winterreise* en *Die Schöne Müllerin* – waarin de Dood het woord neemt. Hij vertaalde ze naar het hedendaagse Engels en reconstrueerde ze tot een veelzijdig portret van de Dood.

Langs oeuvre tast de grenzen van de hedendaagse muziek af. Het borduurt verder op het minimalisme, met invloeden uit de jazz, rock en multimedia. Naast componist is hij ook mede-oprichter van het collectief Bang on a Can, een platform dat hij samen met bevriende componisten Julia Wolfe en Michael Gordon in 1987 in het leven riep. Samen promoten ze de creatie van vernieuwende composities. Ook *Death Speaks* balanceert op de rand tussen klassiek en rock – Lang zocht voor de uitvoering muzikanten die thuis waren in zowel klassieke muziek als indierock. Het bracht hem terug bij de intieme sfeer van een liedopvoering. *Death Speaks* is dan ook een introvert en delicaat werk, ontdaan van alle franjes. Het is direct en klinkt de ene keer bezwerend, soms op het griezelige af, dan weer rustgevend als een wiegeliedje.

Wedergeboorte

Zo uitgepuurd als Langs compositie is, zo filmisch klinkt de muziek van de in New York wonende componist Ola Gjeilo (1978). Hoewel zijn wortels in Noorwegen liggen, zijn Gjeilo's werken vooral beïnvloed door de weelderige symfonische muziek van Britse componisten als Ralph Vaughan-

Williams en Edward Elgar, en de Amerikaanse filmmuziek. In zijn composities wil hij naar eigen zeggen beelden tot leven te wekken. Zoals in zijn *Sunrise Mass* uit 2008, opgevat als een metafysische reis van de hemel naar de aarde. De teksten in de mis worden allemaal in het Latijn gezongen, maar Gjeilo gaf elk deel een Engelse titel, zo het verhaal achter de muziek suggererend.

Uit zijn *Sunrise Mass* distilleerde Gjeilo het begin- en eindeel, *The Spheres* en *The Ground*, die hij arrangeerde voor koor, piano en strijkkwartet. *The Spheres*, op tekst van het Kyrie, doet volgens Gjeilo denken aan "het zweven in de ruimte, in duisternis en relatieve stilte, omringd door sterren en planeten op lichtjaren afstand." In het slotstuk van de mis, *The Ground*, klinkt een homofoon koraal op de woorden "Pleni sunt caeli et terra gloria tua", een hulde aan J.S. Bach. De titel duidt op een vredevol einde van een lange tocht, één waarin de reiziger een "soort gearde kracht heeft bereikt, nadat hij door zoveel emotionele landschappen gegaan is."

Eenzelfde thema keert terug in het koorwerk *Across the Vast, Eternal Sky*. Dichter Charles Anthony Silvestri – ook vaste tekstschrijver van Eric Whitacre – stond in voor de tekst, na een eerdere samenwerking aan het werk *Tundra*. Hij nam de laatste zin van dit werk, "Across the vast, eternal sky", als uitgangspunt en kwam zo terecht bij de legende van de vuurvogel. Het beeld dat Gjeilo hier oproept is dat van de feniks, de goddelijke vogel die steeds opnieuw herrijst uit zijn eigen as.

Toelichting door Aurélie Walschaert

Het Vlaams Radio Koor is een instelling van de Vlaamse Gemeenschap.

- www.vlaamsradiokoor.be
- facebook.com/vlaamsradiokoor
- twitter.com/vlaamsradiokoor
- youtube.com/vlaamsradiokoor
- [@vlaamsradiokoor](https://instagram.com/vlaamsradiokoor)